

บทที่ ๔

วิเคราะห์ความเชื่อเรื่องมนต์คาถาในพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย

ในบทนี้ มุ่งศึกษาความเชื่อเรื่องคาถาในพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย โดยศึกษาคาถาในพุทธปรัชญาเถรวาทหรือในบทที่ ๓ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์ให้เห็นถึงอิทธิพลของมนต์คาถาในพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อที่จะนำมาปรับใช้หรือให้เกิดความเชื่อในสังคมไทยอันถูกต้อง ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาภายใต้กรอบที่ได้กำหนดไว้ ๘ ประการ คือ (๑) อิทธิพลความเชื่อเรื่องมนต์คาถาของสังคมไทย (๒) อิทธิพลของมนต์คาถาที่ส่งผลกระทบโดยตรงและทางอ้อมในสังคมไทย (๓) อิทธิพลของมนต์คาถาส่งผลต่อการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน (๔) อิทธิพลความศักดิ์สิทธิ์ของมนต์คาถา (๕) อิทธิพลความเสื่อมของมนต์คาถา (๖) อิทธิพลของมนต์คาถาที่ส่งผลต่อความหลุดพ้นตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท (๗) อิทธิพลของมนต์คาถาด้านการถ่ายทอดและเผยแพร่ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท และ(๘) สรุป ดังมีรายละเอียด ต่อไปนี้

๔.๑ อิทธิพลความเชื่อเรื่องมนต์คาถาของสังคมไทย

ความเชื่อเรื่องคาถามีอิทธิพลต่อสังคมไทยนับว่าเป็นศาสตร์หนึ่งที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อสังคมไทย ดังปรากฏในประวัติศาสตร์และวรรณคดี เช่น ในสมัยกรุงศรีอยุธยาในรัชสมัยพระเจ้าทรงธรรม ทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งหน่วยงานที่เรียกว่าแพทยาคม เพื่อชำระคดีผู้กระทำผิดเกี่ยวกับคุณไสย เสน่ห์ยาแฝด ด้วยวิทยาคม หน่วยงานนี้มีผู้เชี่ยวชาญทางวิทยาคมเป็นตุลาการ มีหน้าที่สอบสวนพิจารณาโทษผู้กระทำผิด ส่วนอิทธิพลในแง่ทางสังคม ที่ปรากฏชัด คือ วรรณกรรมต่าง ๆ มีการกล่าวถึงเรื่องทางไสยศาสตร์ คาถาอาคมอยู่มากมาย แม้บางครั้งจะเป็นการประพันธ์ที่สร้างความอัศจรรย์จนเกินเลยของจินตนาการมนุษย์ แต่ก็มีเค้ามูลที่มาจากแง่ความเป็นจริง ที่เกี่ยวข้องกับประเพณี และวิถีปฏิบัติของผู้คนในยุคสมัยนั้นๆ การคงอยู่และได้รับความนิยมอย่างมากของความเชื่อเรื่องคาถาอาคมหรือลัทธิไสยศาสตร์ ยังได้รับความนิยมภายใต้บริบทของพุทธศาสนาของสังคมไทยสะท้อนให้เห็นพหุลักษณะของระบบศาสนาของคนไทย ในแง่คนไทย (เช่นเดียวกับคนในวัฒนธรรมอื่นๆ ทั่วโลก) นับถือศาสนาและใช้ไสยศาสตร์ควบคู่กันไป

ดังนั้นคนไทยเชื่อและเข้าใจว่า ศาสนาและไสยศาสตร์สามารถทำงานร่วมกันได้ ทั้งนี้เพราะว่า “มนุษย์มีสองด้านเสมอ ด้านหนึ่งมนุษย์เฝ้าหาสิ่งอันสูงส่งเหนือโลกเหนือตัวเอง อยากอยู่ร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสรรพสิ่งในโลก ปราศจากความเห็นแก่ตัว ด้านนี้ของมนุษย์นั้นคำสอนของศาสนาต่างๆ ตอบสนอง แต่ในขณะเดียวกันมนุษย์ก็มีอีกด้านหนึ่งที่เฝ้าหาความสุขความพอใจของตนเอง อยากได้ใคร่ดี และเห็นแก่ตัว อยากเห็นความพินาศของคนที่ไม่ชอบ

เพื่อำเราความสุขหายาๆ ของตัวเอง เชื่อและคาดหวังสิ่งไม่มีเหตุผลและงมยาเพื่อปลอบประโลมใจตนเองให้พ้นจากความทุกข์ยากของโลกนี้ไปชั่วคราว ศาสนากับไสยศาสตร์จึงตอบสนองธรรมชาติสองด้านที่มีอยู่ในตัวมนุษย์

อิทธิพลของความเชื่อเรื่องมนต์คาถายังคงส่งผลต่อจิตใจของคนในสังคมปัจจุบันที่ยังคงยึดถือเรื่องคาถาเป็นสำคัญจำเป็นในการดำเนินชีวิตก็สืบเนื่องมาจากความเชื่อที่ยังคงยึดถือกันมาเป็นประเพณี จึงทำให้เกิดการประพฤติปฏิบัติควบคู่กับความเชื่อทางพุทธปรัชญาเถรวาท หรือควบคู่กับวิทยาศาสตร์ที่แม้บางสิ่งบางอย่างจะถูกอธิบายด้วยหลักการทางวิทยาศาสตร์แล้วก็ตามแต่ก็ยังมีคนในสังคมอีกจำนวนไม่น้อยที่ยังคงเชื่อมั่นในมนต์คาถาเพื่อความอบอุ่นทางด้านจิตใจและความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต

อาจารย์สนิท สมักรการได้อธิบายไว้ว่า “คนไทยจำนวนมากก็ยังนิยมปฏิบัติกรรมาษาศาสตร์ในเรื่องต่างๆ อยู่ นั่นเป็นเพราะต้องการจะให้เกิดความมั่นใจ หรือเพิ่มความเชื่อมั่นให้แก่ตนเองในการดำเนินชีวิตประจำวัน ผู้ใช้มาษาศาสตร์ลักษณะนี้ ตามปกติแล้วจะยึดถือหลักการทางวิทยาศาสตร์เป็นแนวปฏิบัติเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว แต่โดยที่เล็งเห็นว่าคนเป็นจำนวนมากในสังคมยังไม่ซาบซึ้งในหลักปรัชญาวิทยาศาสตร์ ยังมีการกระทำต่างๆ อันมีลักษณะที่ก่อให้เกิดความหวาดเสียว เสี่ยงภัยต่างๆ อยู่มาก เมื่อพฤติกรรมของคนร่วมสังคมมีการแสดงออกต่างกฎเกณฑ์กันมากเช่นนี้ อัตราการเสี่ยงต่ออันตรายต่างๆ จึงมีอยู่ค่อนข้างสูง เมื่อเป็นเช่นนี้จึงไม่มีหลักประกันที่แน่นอนว่า การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์แล้วตนจะปลอดภัยเสมอไป ด้วยเหตุนี้ การใช้มาษาศาสตร์จึงยังมีอยู่เพื่อช่วยทางใจ^๑ อิทธิพลความเชื่อเรื่องมนต์คาถานั้นอาจจะมีอิทธิพลต่อสังคมทั้งทางผลดีและผลเสียได้ในเวลาเดียวกัน เพราะความเชื่อเหล่านี้เป็นสิ่งที่คนในสังคมเชื่อถือและปฏิบัติตามความเชื่อนั้นๆ อยู่ มาจนถึงปัจจุบันแม้สภาวะการณ์ในสังคมจะเปลี่ยนแปลงไป แต่ความเชื่อต่อเรื่องนี้ก็ยังคงอยู่ในสังคมตลอดมา กล่าวคือ อิทธิพลความเชื่อคาถาที่ส่งผลดีต่อสังคม

ดังที่เห็นได้อย่างเด่นชัด ก็คือ ทางด้านจิตใจเนื่องจากผู้ที่เชื่อก็จะเกิดความสบายใจ ได้รับความอุ่นใจเป็นการคลายทุกข์ทางจิตใจได้แม้ชั่วขณะหนึ่ง ถึงแม้จะเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ แต่ก็ช่วยให้ผู้ที่เชื่อเกิดกำลังใจ คลายความทุกข์ แม้จะไม่ตลอดไป อย่างน้อยๆ ก็ช่วงระยะเวลาหนึ่ง ผู้ที่มีความเชื่อหากได้ปฏิบัติตามประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อนั้นๆ ก็จะเกิดความมั่นใจเกิดความเชื่อมั่นในตนเองเสมือนหนึ่งมีหลักทางจิตใจสำหรับยึดถือ ทั้งนี้เพราะเหตุว่า ผู้ที่มีความเชื่อในเรื่องเหล่านี้ จะมีความรู้สึกว่สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่มิฤทธิ์อำนาจ สามารถคลบนดาลให้ผู้นับปฏิบัติได้รับสิ่งที่พึงประสงค์ และแคล้วคลาดจากสิ่งไม่พึงประสงค์ โดยเฉพาะสำหรับผู้มีบุคลิกภาพอ่อนขาด

^๑สนิท สมักรการ, ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย วิเคราะห์เชิงสังคม-มานุษยวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ โอ เอส พรินต์ติ้ง เฮาส์, ๒๕๓๕), หน้า ๗๓.

ความเชื่อมั่นในตนเอง ก็จะบังเกิดความมั่นใจ เกิดความเชื่อมั่นในตนเองยิ่งขึ้น การปฏิบัติตามความเชื่อดังกล่าว เช่น การแขวงเครื่องรางของขลัง การบริกรรมคาถา การสักรูปรอยบนผิวหนัง การเคี้ยวว่านยา การดูแลสุขภาพ เป็นต้น^๒

จะเห็นได้ว่ามนต์คาถามีอิทธิพลต่อความเชื่อต่อสังคมไทยทั้งทางตรงและทางอ้อม และยังส่งผลทั้งด้านดีและไม่ดี ดังนั้นการสร้างความเข้าใจและทัศนคติที่ถูกต้องต่อความเชื่อเรื่องคาถาอาคมจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง และด้วยลักษณะของความเชื่อเรื่องคาถาอาคมเป็นเพียงความเชื่อเฉพาะกลุ่ม และไม่ใช่ว่าหลักการของศาสนาที่จะนำมาเป็นแก่นสาร เพื่อการยึดเหนี่ยวในการบรรลุโมกขธรรม ฉะนั้นความเชื่อเรื่องคาถาอาคมจึงเป็นกลุ่มความเชื่อที่มีความสัมพันธ์ต่อการหลงผิดต่อหลักการของศาสนาได้ง่าย และถือว่าเป็นเสมือนดาบสองคม ที่อาจนำพาไปสู่แก่นของพระสัทธรรมได้ หรือหลงผิดออกนอกเส้นทางได้เช่นกัน และก็มีไม่น้อยที่คนในสังคมที่เชื่อถือเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของคาถาอาคมเกิดความหลงผิดไปจากพระสัทธรรม อันเป็นหลักคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า จนเกิดเป็นลัทธิทางศาสนาขึ้นมาใหม่ในสังคมเป็นจำนวนมาก จนทำให้คนบางกลุ่มในสังคมประณามหยามว่าความเชื่อเช่นนี้เกิดโทษเป็นภัยมากกว่าคุณ การมองเช่นนั้นอาจเป็นเพียงการมองเพียงแค่ภาพลักษณ์ในด้านเดียว เหมือนสุภายิตที่ว่า “ดาบดคกล้าข้าง” หรือ “ฟังไม่ได้ศัพท์ จับไปกระเดียด” ถ้าศึกษาตาม “หลักปรัชญาศาสนาในแง่ของศาสนาเป็นสิ่งหนึ่งของความเชื่อ หากทำการพิจารณาแล้วพบว่าศาสนามี ๒ ระดับ คือ ศาสนาในระดับความเชื่อถือและอาจรวมความเชื่อถือในรูปแบบต่างๆ ไว้ด้วยกัน และศาสนาอีกระดับหนึ่งคือ สถาบันศาสนา ซึ่งมีทั้งความเชื่อถือ การจัดองค์กรและผู้ประกอบพิธีกรรม” ดังนั้นจะเห็นว่าศาสนาทั้ง ๒ ระดับ ก็ล้วนอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อเหมือนกัน และไม่ว่าศาสนาในระดับใดก็ถือว่าเป็นวัฒนธรรมที่หากปฏิบัติให้ถูกทางแล้ว ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ได้เช่นกัน”

มนต์คาถาที่นำมาจากมงคลสูตรในบทที่ว่า อเสวนา จะ พาลานังปณิธานัญ จะ เสวนา ปุชา จะ ปุชะนิยานัง เอตัมมังคลมุตตมัง แปล ตามศัพท์บาลีได้ว่า การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต การเคารพบูชาผู้ที่ควรเคารพบูชา เป็นมงคลอันสูง ซึ่งถือว่าเป็นพุทธศาสนาสุภายิต สอนใจคนให้เลือกคบคนที่ดี อันจะเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ซึ่งกลุ่มลัทธิความเชื่อเรื่องคาถาอาคม เชื่อว่าหากบริกรรมท่องบ่นแล้วจะส่งผลให้ประสบแต่กัลยาณมิตร ศัตรูห่างไกลและได้รับการช่วยเหลืออุปถัมภ์จากผู้อื่น ถือว่าเป็นคาถาเมตตาคือบทหนึ่งด้วยอิทธิพลของความเชื่อเรื่องต่างๆ ที่อยู่

^๒ป.รัตนปัญญา (นามปากกา), สอนเด็กไม่ให้เชื่อโซกลางของขลัง, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์โอเอส พรินต์ติ้ง เฮาส์, ๒๕๓๘), หน้า ๑๐-๑๑.

^๓รองศาสตราจารย์คุณ โทจันทร์, พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์ โอ เอส พรินต์ติ้ง เฮาส์, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑๘.

นอกเหนือพุทธปรัชญาเถรวาทและส่งผลเสียต่อการนับถือพระพุทธศาสนารวมถึงการเข้าใจผิดพลาดเกี่ยวกับหลักการของพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น หากจะวิเคราะห์ให้ได้รับความตามความเป็นจริงประการหนึ่งก็ต้องหันมามองกันที่ทัศนคติความรู้เกี่ยวกับพระศาสนาว่าบุคคลากรในพระพุทธศาสนา อันประกอบไปด้วย พุทธบริษัท ๔ นั้น มีความรู้ในหลักธรรมของพุทธปรัชญาเถรวาทมากน้อยเพียงใด หรือมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนมากหรือไม่ และรวมทั้งความสามารถในการสั่งสอนพุทธศาสนิกชนของบุคคลากรทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสามารถสั่งสอนเผยแผ่ให้คนนอกศาสนาได้เข้าใจพระสัทธรรมของศาสนาได้แจ่มแจ้งเพียงใด

ดังนั้นอิทธิพลความเชื่อเรื่องมนต์คาถาที่มีต่อพระพุทธปรัชญาเถรวาทในลักษณะของการเป็นคุณประโยชน์ คือทำให้คนในสังคมหันเข้าสู่ศาสนา ซึ่งคนในสังคมบางกลุ่ม บางท้องถิ่นห่างไกลจากศาสนาและไม่ค่อยมีโอกาสได้พบกับหลักคำสอน หรือคนบางกลุ่มไม่มีความสนใจหลักการของศาสนาเลยแม้แต่เล็กน้อย ดังนั้นสังคมจึงต้องสร้างกุศโลบายเพื่อดึงคนที่ไม่สนใจศาสนาให้สนใจศาสนา ด้วยวิธีการนำเรื่องราวสิ่งเหล่านั้นที่คนกลุ่มนั้นๆ สนใจ มาเป็นเครื่องมือประโลมจิตใจ เช่น พระคาถาที่เป็นบทพระปริตรต่างๆ หรือที่รู้จักในชื่อของพระปริตร ๙ ดำนาน หรือ ๑๒ ดำนาน ซึ่งพระปริตรทั้งหมดนั้นเป็นพระคาถาที่ลัทธิความเชื่อเรื่องมนต์คาถาต่างให้ความสำคัญว่าเป็นพระคาถาที่ศักดิ์สิทธิ์ ผู้ใดที่ท่องบ่นสาธยายจนเกิดสมาธิแล้วจะบันดาลให้เกิดคุณทางด้านต่างๆ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วเนื้อหาของคาถาพระปริตรนั้นก็อยู่ในพระไตรปิฎก และอยู่ในพุทธประวัติและบางปริตรก็เป็นพุทธวจนะของพระพุทธองค์ บางปริตรก็เป็นพุทธจริยาของพระพุทธองค์ ซึ่งผู้ท่องบ่นก็เท่ากับเรียนรู้พุทธประวัติ พุทธจริยา เรียนรู้หลักคำสอนที่พระพุทธองค์ทรงสอนไว้กับพุทธสาวกในคราวต่างๆ

ดังในทัศนะของพระเดชพระคุณท่าน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ท่านได้แสดงทัศนะ โดยตั้งหัวข้อต่อเรื่องนี้ไว้ว่า “ชาวพุทธขาดการศึกษา เพราะพระไม่สอน หรือพระไม่มีความรู้ที่จะสอน” ท่านได้อธิบายความไว้ดังความว่า “ชาวพุทธลองสำรวจตัวเองว่า เวลานี้ชาวพุทธและคนไทยเรานี้ นับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลัก หรือนับถือมนต์คาถาที่เป็นของไสยศาสตร์เป็นหลัก หากนับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลักก็หมายความว่า พุทธศาสนาเป็นพื้น เป็นสภาพที่ปรากฏทั่วไปเด่นอยู่แล้ว ไสยศาสตร์อาจจะมิ แต่แอบแฝงอยู่ เป็นสิ่งที่พ่วงอยู่เล็กๆ น้อยๆ คิดมา แต่ถ้านับถือไสยศาสตร์เป็นหลัก ก็หมายความว่า การนับถือไสยศาสตร์นั้นเป็นพื้น เป็นสิ่งที่ปรากฏเด่นทั่วไปแล้วพระพุทธศาสนาก็กลายเป็นตัวประกอบไป ในเวลานี้ให้ชาวพุทธลองสำรวจตัวเองดูว่า สภาพความเชื่อในสังคมของตนเป็นอย่างไร มนุษย์ปัจจุบันนี้ เวลานับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไปทำการอ้อนวอนต่างๆ นั้น เพื่อเป็นไปเพื่อสนองความต้องการของตนในเรื่องผลประโยชน์ใช้หรือไม่ เป็นการขัดเกลากิเลสหรือเปล่า ถ้าเป็นอย่างนั้น คือไม่เข้าหลักการที่กล่าวมา ก็แสดงว่าได้มีการคลาดเคลื่อน

จากหลักการของพระพุทธศาสนา เหตุการณ์ที่ผ่านมา ๑๐ ปีนี้ ได้ฟ้องถึงสภาพความคลาดเคลื่อนจากหลักการของพระพุทธศาสนา เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นจริงก็ต้องตื่นตัวขึ้นมา และรีบแก้ไขปรับปรุง นำเข้าสู่หลักการที่แท้จริงของพระพุทธศาสนา ถ้าชาวพุทธเคลื่อนจากหลักการของพระพุทธศาสนา ความคลาดเคลื่อนนี้เกิดขึ้นได้อย่างไร สาเหตุอย่างหนึ่ง คงมาจากการที่ชาวพุทธไม่รู้หลักการของพุทธปรัชญาเถรวาทว่าคืออะไร^๔

๔.๒ อิทธิพลของมนต์คาถาที่ส่งผลกระทบโดยตรงและโดยทางอ้อมในสังคมไทย

อิทธิพลของมนต์คาถาที่ส่งผลโดยตรงและโดยทางอ้อมในสังคมไทย ถ้าสังคมไทยยังไม่รู้เรื่องราวของมนต์คาถาตามหลักของพุทธปรัชญาเถรวาทก็เพราะขาดการศึกษานั้นเอง เมื่อขาดการศึกษา ก็ส่งผลให้การเข้าใจเรื่องคาถาคลาดเคลื่อนออกไป หมายถึง การที่จะใช้มนต์คาถาเป็นการเตือนสติตนเองให้มีปัญญา ดำเนินชีวิตด้วยความชอบธรรม และมีคุณค่าแก่จิตใจเป็นสมาธิ สร้างความอบอุ่นใจ และผู้ที่ทำหน้าที่ก็คือพระสงฆ์ ถ้าอย่างนั้นก็หมายความว่า สภาพการณ์ที่ขาดการศึกษานั้น อาจะมาจากการที่พระสงฆ์ไม่สอน หรือพระสงฆ์ไม่มีความรู้ที่จะสอน อย่างใดอย่างหนึ่ง ถ้าเป็นอย่างนี้ เรื่องก็มาถึงตัวพระสงฆ์จะต้องมีการปรับปรุงแก้ไข แต่อย่างน้อยก็สะท้อนภาพว่า ถ้ามองในแง่ความรับผิดชอบของชาวพุทธทั้งหมด ในฐานะพุทธบริษัท ๔ ก็เป็นเวลาที่ต้องมาสำรวจความเชื่อของตัวเองว่าการศึกษามีความเข้าใจเพียงใด เนื่องจากอาจจะส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตได้โดยตรง เมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้น เพราะสภาพแห่งการศึกษาหลักพุทธปรัชญาเถรวาทน้อยลง เพื่อให้มองเห็นภาพชัดเจน กล่าวคือ อิทธิพลของมนต์คาถาที่ส่งผลกระทบโดยตรงและทางอ้อม ดังนี้

๔.๒.๑ อิทธิพลของมนต์คาถาที่ส่งผลกระทบโดยตรง

การกระทำใดที่บั่นทอนสังคมให้เกิดความหลงผิดมากยิ่งขึ้น หากไม่มีการศึกษาเรื่องมนต์คาถาที่ดีพอ มนต์คาถาก็อาจจะส่งผลกระทบโดยตรงแก่ผู้นำมนต์คาถาไปใช้ หากการใช้มนต์คาถานั้นผิดจากหลักของพุทธปรัชญาเถรวาท ดังบทความที่ท่านพระเดชพระคุณท่านพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ท่านแสดงทัศนะต่อไว้ในหนังสือ เรื่องเหนือสามัญวิสัยอิทธิปาฏิหาริย์ เทวดาไว้ว่า “ผู้นำเอาของขลัง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือสิ่งลึกลับต่างๆ มาใช้ในการเกี่ยวข้องกับประชาชน โดยมีได้นำประชาชนไปสู่ความรู้ความเข้าใจในธรรม มิได้ต่อต้านของขลังเป็นต้นนั้น ด้วยการแนะนำสั่งสอนให้เกิดปัญญา คือ ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับความจริง ความดีงามที่

^๔พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), สถานการณ์พระพุทธศาสนากระแสไฮสตาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ สหธรรมิก, ๒๕๓๕), หน้า ๒๘-๓๐.

ควรรู้ และควรประพฤติปฏิบัติ เพื่อช่วยนำเขาให้ค่อยๆ ก้าวพ้นเป็นอิสระออกไปได้จากของขลัง ศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น ฟังถือว่าผู้นั้นเป็นผู้ปฏิบัติผิดและนำประชาชนไปในทางที่ผิด” ทักษะที่ท่านได้แสดงไว้นั้นเป็นที่ประจักษ์แล้วว่าหากนำความเชื่อที่มีอยู่มาเป็นอิทธิพลในการน้อมนำให้คนเข้าใจหลักการของพุทธปรัชญาเถรวาท ก็ย่อมได้ หรือชักจูงให้เกิดความหลงผิดก็ได้เช่นเดียวกัน ดังนั้นผู้ศึกษาจึงต้องใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญให้ถูกต้องเหมาะสมกับความเป็นจริง ดังนั้นความเชื่อเรื่องมนต์คาถาจึงเป็นเสมือนดาบสองคมที่มีทั้งสิ่งดีงาม และสิ่งที่เกิดโทษ การเรียนรู้ต้องใช้วิจยญาณและคุณธรรม เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ มิให้เกิดการกระทำที่ฝืนดำเนินเกิดโทษต่อตนเองและผู้อื่น เพื่อเป็นสิ่งบังคับไม่ให้ผู้นั้นนำศาสตร์เหล่านี้ไปใช้ในวิถีทางที่ผิดจากศีลธรรม

แม้ว่าความเชื่อนั้นเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนและเป็นสิ่งที่สำคัญต่อความคิด จนนำไปสู่การปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน ดังนั้นการศึกษามนต์คาถาจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจให้ถ่องแท้ทั้งความเชื่อเรื่องมนต์คาถาที่ตนเองสนใจ และหลักการทางพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อไม่ให้ตนเองนั้นหลงทางจากวิถีการปฏิบัติตนที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรม เพราะทุกสิ่งนั้นมักมีสองด้านเสมอ คือมีทั้งคุณประโยชน์และโทษมหันต์หากเกิดความเข้าใจผิดคลาดเคลื่อน กรณีความเชื่อเรื่องมนต์คาถาก็เช่นเดียวกัน มีทั้งความสร้างสรรค์ ให้เกิดสิ่งดีงามในสังคม ทั้งทางด้านจารีตประเพณีอันดีงาม ความงดงามทางด้านศิลปภาษา วรรณกรรม และการปฏิบัติตนในสังคมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติ แต่ในทางกลับกัน ก็อาจส่งผลเสียให้คนเกิดความหลงผิดจนนำไปสู่การปฏิบัติตนที่ผิดจากความมุ่งหมายเดิมได้

หากกล่าวถึงธรรมชาติวิสัยของมนุษย์เรานี้ ย่อมมีธรรมชาติหลายชนิดทั้งดีและชั่วปะปนกันความเป็นธรรมชาติปกติของจิตมนุษย์มีการแปรเปลี่ยนตลอดเวลา บางครั้งตั้งมั่นในสมาธิได้ แต่ถ้าหากเกิดความรักใคร่ในสิ่งหนึ่งสิ่งใดขึ้นมา (กามฉันทะ) จิตที่ตั้งมั่นในสมาธิก็เสื่อมสลายไป ถ้าหากเกิดความวุ่นวายท้อแท้ห่อเหี่ยว (ถีนะมิทธะ) สูดท้ายก็จะมิมีเรื่องให้เกิดความสุข ความปรารถนา แต่ถ้าหากเกิดมากไปมีมากไปทำให้เกิดความฟุ้งซ่านรำคาญ (อุทัจจะกุกกัจจะ) ขึ้นมาก็กลับเป็นเรื่องบั่นทอนความสุขนั้นเสีย และถ้าไม่ได้มาในสิ่งที่ปรารถนา กลับไปมองความสุขของคนอื่นที่ได้ดีมากกว่าตนเองกลับมีจิตมุ่งร้าย (พยาบาท) ดังนั้นจึงต้องใช้สติ สมาธิในการระงับและตัดความลังเล สงสัย ความเคลือบแคลงใจ (วิจิกิจฉา) นั้นให้หมดสิ้นไปเสีย แต่ถ้าหากผู้ใดไม่สามารถน้อมนำเอาหลักธรรมมาเป็นเครื่องพยุยงจิตใจได้แล้วก็จะทำให้ผู้นั้นเกิดความเสื่อมโทรมในจิตใจของผู้นั้นเอง และนำไปสู่ นิพพาน ๕ อันเป็นสิ่งที่พระพุทธองค์ตรัสให้ละเว้นเสีย^๕ กลุ่มผู้นับถือมนต์คาถาก็เช่นเดียวกัน มีทั้งผู้ที่มีจิตใจดี และจิตใจคดโกงทุศีลเมื่อมีสุข สมปรารถนาก็ย่อมอยากได้สุข สมปรารถนานั้นเสมอไป และพยายามทุกวิธีการที่จะให้ได้มาซึ่งสุข ความสมปรารถนานั้น โดยที่

^๕ ที.ที. (ไทย) ๘/๒๑๖/๗๓-๗๔.

ไม่สนใจศีลธรรมใดๆ ทั้งสิ้น ดังนั้นจึงเกิดการสร้างกระแสจิตด้วยองค์สมาธิ แล้วใช้มนต์คาถา
บริกรรมภาวนาไปเพื่อให้ได้ผลตามที่ต้องการ ในมนต์คาถาที่ใช้ในการกระทำย่ำยีกันนี้
แบ่งออกเป็น ๒ ประการด้วยกันคือ (๑) กระทำโดยตรงถึงตัว (๒) กระทำโดยมนต์คติ

ประการแรกกระทำกันโดยตรงตัวต่อตัว ก็จำแนกออกไปอีกเป็น ๒ ระยะ คือระยะใกล้
และระยะห่าง ระยะใกล้นั้นก็ใช้ได้แก่ใช้ผงที่ประกอบขึ้นด้วยอำนาจมนต์คาถา เช่น ผงอิฐเจผง
มหาราช ผงปถมัง ฯลฯ เหล่านี้ลอบใส่ลงในของกิน เช่น อาหารหรือน้ำ แล้วใช้มนต์คาถาเสกกำกับ
ให้กินเข้าไป บางครั้งก็ใช้น้ำมันพราย ที่ไปลนมาจากศพ เศษชิ้นส่วนศพ เช่น ผม เนื้อ หนัง กระดูก
เป็นต้น โดยเลือกเอาสิ่งที่เรียกว่าผีตายท้องกลม อ้างว่ามีอำนาจภาพแรงดี เป็นการแน่นอนว่าสิ่งของ
เหล่านี้เป็นของไม่สะอาด เมื่อใครกินเข้าไปก็ย่อมเกิดโรคภัยตามมา ประกอบกับแรงมนต์คาถาที่ผู้
นั้นบริกรรมผูกสมทบเข้าไปอีก ก็ยิ่งเป็นตัวเร่งให้โรคภัยกำเริบเร็วขึ้น หรือให้เกิดผลตามที่ต้องการ
เร็วขึ้น วิธีการอย่างนี้เรียกว่า ยาแฝด ให้มาหลอกรัก หรือการกระทำอาถรรพ์ทำร้ายกันให้เจ็บไข้หรือ
ตาย ถือว่าเป็นภัยร้ายต่อสังคม ที่ผู้ร้ายเรียนมนต์คาถาแล้วนำไปใช้ในทางที่ผิด แทนที่ผู้ศึกษามนต์
คาถาจะถูกชักจูงน้อมนำเข้าสู่หลักธรรมศีลธรรมทางศาสนา แต่กลับเป็นการตอกย้ำ ซ้ำเติมให้ผู้
นั้นห่างไกลศีลธรรมมากยิ่งขึ้นไป มนต์คาถาจึงเป็นเสมือนดาบสองคมที่จะใช้เป็นอาวุธป้องกันตัว หรือ
เป็นอาวุธที่ใช้ประหัตประหาร (ตนเอง) ความหลงผิดนี้อาจเกิดขึ้นได้หลายประเด็น เช่น มนุษย์นั้นก็
ยังคงความเป็นปฤชชน ดังนั้นปฤชชนผู้มีฤทธิ์อาจจะเกิดความเมหาฤทธิ์ ในลักษณะต่างๆ เช่น เกิดมานะ
ว่าเราทำได้ในสิ่งที่คนอื่นทำไม่ได้อย่างเรา หรืออาจเกิดความหลงใหลมัวเมาในลาภสักการะที่เกิด
จากฤทธิ์นั้น นำฤทธิ์ไปใช้เพื่อก่อความชั่วความเสียหาย อย่างพระเทวทัต เป็นต้น^๖

อีกประการหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อผู้นับถือนมนต์คาถาในการทำให้ไม่เกิดผลดี หรือมีผล
ทางลบมากกว่าผลทางบวกอย่างมากมายนั้นก็คือ การหลงคิดใจเพลิดเพลิดอยู่ในฤทธิ์นั้น ก็ทำให้ไม่
สามารถปฏิบัติเพื่อบรรลุคุณธรรมที่สูงขึ้นไป ไม่อาจชำระกิเลสทำจิตใจให้บริสุทธิ์ได้ และเพราะ
ฤทธิ์ของปฤชชนเป็นของเสื่อมได้ แม้แต่ความหวงกั้วลัทธิอยู่กับการรักษาฤทธิ์ ก็กลายเป็นปลิโพธ
คือ อุปสรรคที่ทำให้ไม่สามารถใช้ปัญญาพิจารณาตามวิธีของวิปัสสนาอย่างได้ผลดี ท่านจึงตัด
เอาฤทธิ์เป็นปลิโพธอย่างหนึ่งของวิปัสสนา (เรียกว่าอิทธิพลิโพธ) ซึ่งผู้จะฝึกอบรมปัญญาพึงตัดเสีย
ให้ได้

^๖ เทพย์ สาริกบุตร, พระคัมภีร์พระเวท ฉบับทูตยบรรพ, (กรุงเทพมหานคร: อุดสาหกรรมการพิมพ์,
ม.ป.ป.), หน้า ๑๗.

^๗ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), เรื่องเหนือสามัญวิสัย อิทธิปาฏิหาริย์เทวดา, หน้า ๓๕.

๔.๒.๒ อิทธิพลของมนต์คาถาที่ส่งผลกระทบโดยทางอ้อม

อิทธิพลของมนต์คาถาที่ส่งผลกระทบโดยอ้อม กล่าวคือความเชื่อเกี่ยวกับมนต์คาถา หรือการสวดมนต์นั้นเป็นการสืบทอดประเพณีอันดีงามของสังคมไทย และเพื่อความเป็นสิริมงคล ทำให้ผู้ที่ได้บำเพ็ญบารมีด้วยการใช้มนต์คาถาในการดำเนินชีวิตอาจจะส่งผลต่อตนเองและผู้อื่น บุคคลใกล้ชิดหรือไกลตัว รวมถึงได้อุทิศส่วนบุญ ส่วนกุศลที่ตนได้กระทำนั้น ไปยังผู้ที่ล่วงลับไปแล้วได้ เพราะความเชื่อเรื่องคาถายังส่งผลให้เกิดความสุขกายและใจได้อีกต่างหาก เนื่องจากสภาพปัจจุบันมีการแข่งขันกันสูง มีการเอารัดเอาเปรียบกัน เมื่อบุคคลได้บริกรรมคาถาที่เป็นไปตามพระรัตนตรัย คือ คาถาที่ถูกต้องก็อาจจะส่งผลดีต่ออนาคตของบุคคลผู้ได้กระทำนั้น

ในทรรศนะดังกล่าวนี้จะเห็นได้ว่าบุคคลใดที่มาหาคนที่มียุทธจักรมนต์คาถา ก็อาจตกเป็นเหยื่อหรือถูกหลอกลวงให้หลงผิดก็เป็นได้ซึ่งการหลอกลวงนี้อาจอ้างเอาฤทธิ์มาหลอกลวงเพื่อหวังแสวงหาลาภสักการะ ดังนั้นจึงควรยึดถือเป็นหลักไว้ที่เดียวว่า การใช้อิทธิปาฏิหาริย์จะต้องมีอนุศาสน์ปาฏิหาริย์ตามมาด้วย ถ้าผู้ใดอ้างหรือใช้อิทธิปาฏิหาริย์โดยมิใช่เป็นเพียงบันไดที่จะนำไปสู่อนุศาสน์ปาฏิหาริย์ ฟังถือไว้ก่อนว่า ผู้นั้นปฏิบัติผิดในเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ เขาอาจมีอกุศลเจตนาหลอกลวง มุ่งแสวงหาลาภสักการะ หรืออย่างน้อยก็เป็นผู้มัวเมาหลงใหลเข้าใจผิดในเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์นั้น ผลเสียของความเชื่อนั้นอาจส่งผลให้เกิดความเข้าใจผิดคลาดเคลื่อนไปจากหลักการของศาสนาได้ เช่น ผู้เป็นเจ้าของพิธี หรือผู้ที่สั่งสอนถ่ายทอดความเชื่อมีความเข้าใจผิดๆ ในหลักการของพุทธปรัชญาเถรวาท ก็จะทำให้ผู้นั้นได้รับข้อมูลที่ผิดๆ ตามไปด้วย หรือเกิดผลเสียทางด้านอื่นๆ เช่น ทำให้เสียเวลาในการปฏิบัติตามหลักสัทธรรมทางพุทธปรัชญาเถรวาท หรือเสียเวลาในการประกอบสัมมาอาชีพ ซึ่งต้องมานั่งหมกมุ่นอยู่กับความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องนี้

นอกจากนี้ยังทำให้เสียเงินทอง ทรัพย์สิน เพราะบางครั้งอาจไปเจอกับผู้ไม่ประสงค์ดีที่เป็นมิถนาชีพ หลอกลวงเอาเงิน หรือต้องจ่ายเงินเพื่อพิธีการต่างๆ ตั้งแต่จำนวนเงินเล็กน้อยจนถึงจำนวนพัน จำนวนหมื่น เงินที่ต้องใช้เพื่อซื้อวัสดุสิ่งของเครื่องสังเวศ เครื่องบนบานศาลกล่าว รวมไปถึงเงินที่ต้องใช้เป็นค่าจ้างแก่เจ้าพิธีจะมากบ้างน้อยบ้าง ย่อมแล้วแต่ความเล็กหรือความใหญ่โตของพิธีการ การศึกษาความเชื่อเรื่องมนต์คาถา หากทำการศึกษาโดยไม่อิงจากหลักการทางพุทธปรัชญาเถรวาท แล้วอาจทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงซึ่งจะส่งผลกระทบนั้นคือการสร้างความงมงายให้กับ ผู้เชื่อถือ และอาจนำไปสู่การหลงผิดในการดำเนินชีวิตก็เป็นได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จะส่งผลโดยตรง กล่าวคือ ความสุขกาย สุขใจ และทางอ้อมคือ ส่งผลต่อ

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖-๓๗.

ตัวเองในอนาคต ทำให้ชีวิตได้รับความรุ่งเรือง เรื่องโชคลาภ ทรัพย์สินเงินทองเพิ่มพูน บริวารมากมาย และทำให้เป็นที่รักของบุคคลอื่น เป็นต้น

๔.๓ อิทธิพลของมนต์คาถาส่งผลต่อการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

อิทธิพลของมนต์คาถาส่งผลต่อการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน กล่าวคือ มนต์คาถาโดยส่วนใหญ่มาจากหลักศีลธรรมของพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นหลักสำคัญที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้ผู้สนใจศึกษาคาถา ต้องปฏิบัติตาม เช่น ห้ามลักขโมย ไม่ผิดลูกเมีย จาริตที่สำคัญที่โบราณท่านสร้างกฎเกณฑ์ขึ้นมาบังคับคือ เรื่องของ “สิริ” หรือตามที่เรียกกันว่าสิริมงคล จัดว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้ศึกษามนต์คาถาทุกคนต้องปฏิบัติให้ได้ ดังสุภาษิตที่โบราณใช้สอนไว้ว่า “อย่าลืมหงจอดสำหรับรักษาสิริตามคติโบราณท่านท่านใจ”^๕ การสร้างกรอบที่เรียกว่าสิริก็คือ กรอบของศีลธรรมในพระพุทธศาสนานั้นเอง วิธีปฏิบัติเพื่อให้ตนเองเกิดสิรินั้นนอกจากปฏิบัติตามศีลธรรม ๕ ข้ออย่างเคร่งครัดแล้ว ยังต้องปฏิบัติตนให้อยู่ในมงคลสูตร ที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ด้วย เช่น “อเสวนา จะ พาลานัง” การไม่คบคนพาล จัดเป็นมงคลอุดม หลักการปฏิบัติเกี่ยวกับมนต์คาถาจะเน้นสอนให้ผู้นับถือพึงปฏิบัติเรื่องสัจจะวาจา และการคำทอ โดยเชื่อว่าผู้ที่พูดจาปดเท็จหยาบคาย ส่อเสียด กล่าวล่วงบุญการีจะทำให้อาคมที่อยู่ในตัวนั้นเสื่อมถอย^๖

อีกประการหนึ่งคือการนำข้อธรรมในพระอภิธรรมบางประการมาสอนกับ ผู้ศึกษาลัทธิคาถาอาคม โดยใช้ความสนใจในเรื่องของคาถาอาคมเป็นกุญแจตัวแปรสำคัญในการเน้นสอนหลักธรรม เช่น พระปริตรต่างๆ ที่ใช้สวดกันทั่วไปทั้งบรรพชิตและฆราวาส หรือการย่อ คำเพื่อให้เกิดการจดจำง่าย เช่น คาถาหัวใจวิภคิ ๑๔ ที่ว่า สิ โย อัง โย นา หิ สะ นัง สะมา หิ สะ นัง สะมิง สุ เป็นมนต์คาถาที่เชื่อว่ามีศักดิ์สิทธิ์ ผู้ที่สวดภาวนานั้นต้องเข้าใจถึงที่มาของคาถาเหล่านี้ จึงจะใช้คาถานี้ให้เกิดผลสัมฤทธิ์ศักดิ์สิทธิ์ได้^๗ นับเป็นจิตวิทยาอีกประการหนึ่ง เพื่อช่วยในการจดจำสิ่งต่างๆ และเป็นการชักจูงให้เข้ามาศึกษาพุทธปรัชญาเถรวาทโดยไม่รู้ตัว เพราะที่มาของมนต์คาถาหัวใจวิภคิ ๑๔ ก็คือ การศึกษาภาษาบาลี ที่อยู่ในหัวข้อการแจกวิภคิของนาม (การกำหนดดลิลค์และวจนะของนามศัพท์ มี ๑๔ ตัว แบ่งเป็น เอก. ๗ พหุ. ๗)

^๕ เทพย์ สาริกบุตร, พระคัมภีร์พระเวท ฉบับทูตียบรรพ, (กรุงเทพมหานคร: อุดสาหกรรมการพิมพ์, ม.ป.ป.), หน้า ๔๓.

^๖ จ.ช. (ไทย) ๒๕/๓/๗.

^๗ พระมหาเทียบ สิริญาโณ (มัลย์), การใช้ภาษาบาลี, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๕.

นอกจากนี้ คาถายังเป็นสื่อแสดงถึงการรวมพลัง รวมจิตใจในการสรรค์สร้างสังคมของตนเองให้เป็นสังคมในอุดมทัศนคติที่ดี ที่อยู่ในกรอบของศีลธรรมทางศาสนา ซึ่งจากการศึกษาจะพบว่า คาถาอาคมนั้นมีบทบาทและมีอิทธิพลอย่างมากต่อการสร้างพฤติกรรมของคนๆ หนึ่ง และเชื่อมโยงไปถึงคนอื่นๆ เช่น บางครั้งพฤติกรรมของคนเพียงคนเดียว ก็มีพลังอำนาจผลักดัน ให้เกิดเหตุการณ์ที่เลวร้ายที่จะควบคุมได้ และมีผลต่อตนเองและคนอื่นๆ อีกหลายคน อย่างกรณีความประพฤติดของอาจารย์ที่มีลูกศิษย์เคารพนับถือ หากอาจารย์เป็นผู้มีกรอบของศีลธรรมอันดีงาม ก็ย่อมเป็นแบบอย่างให้ศิษย์คนอื่นๆ ยินยอมที่จะประพฤติปฏิบัติตามด้วยความสมัครใจเมื่อพิจารณาจากคาถาที่เป็นกุญแจในการน้อมนำเข้าสู่หลักศาสนาแล้ว อาจจะมีคติหรือแง่คิดอย่างหนึ่งอย่างใด สอดแทรกไว้ อาจจะเป็นเนื้อความในคาถาหรือเป็นคติคำสอนระหว่างบรรทัด ซึ่งคาถาแต่ละบทจะให้แง่คิดไม่เหมือนกัน กรณีที่ผู้ศึกษาอย่างผิวเผิน จะตำหนิในตัวบทคาถาได้ว่า เป็นการกระทำที่ส่งเสริมให้คนผิดศีลธรรมไม่ส่งเสริมให้คนมีศีลธรรม หรือเป็นการสอนให้คนหลงผิดออกนอกศาสนามากขึ้น แต่ถ้าพิจารณาและติดตามอย่างลึกซึ้งก็จะพบว่า ใครก็ตามที่ไม่อยู่ในศีลธรรม ก็จะต้องประสบความทุกข์ยาก ความล้มเหลว จากการกระทำของตนเองโดยอาจสร้างคติความเชื่อให้เกิดความหวาดกลัวในเรื่องของการผิดคำมั่นสัญญาที่จะทำให้ไว้ก่อนการศึกษาคาถาอาคม หรือการนำคาถาอาคมไปใช้ในวิถีทางที่ผิดศีลธรรม ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน หรืออาจจะอ้างว่าเป็นเพราะกรรมของแต่ละคนก็ล้วนสามารถสร้างให้ผู้นั้นเกิดทัศนคติมุมมองที่แตกต่างจากเดิมได้

การศึกษาคาถาแม้มีอิทธิพลอย่างมากต่อสังคมแต่ก็ใช่อิทธิพลที่มีอยู่ไปเสริมสร้างให้คนในสังคมปฏิบัติตามหลักการของพุทธปรัชญาเถรวาทโดยการสร้างให้เป็นปณิธานธรรมสอนใจให้อยู่ในศีลธรรมนั่นเอง ส่งผลให้คนเหล่านั้นเป็นคนดีมีศีลธรรมประจำใจแทบทั้งสิ้น ฉะนั้นจึงถือได้ว่านับเป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้นุสสนิปาฎิหาริย์ตามแนวพระจริยวัตรของพระพุทธองค์อิทธิพลความเชื่อที่ส่งผลดีต่อสังคม ที่เห็นได้อย่างเด่นชัด ก็คือ ทางด้านจิตใจเนื่องจากผู้ที่เชื่อก็จะเกิดความสุขสบายใจ ได้รับความอุ่นใจเป็นการคลายทุกข์ทางจิตใจได้แม้ชั่วขณะหนึ่ง ถึงแม้จะเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ แต่ก็ช่วยให้ผู้ที่เชื่อเกิดกำลังใจ คลายความทุกข์ แม้จะไม่ตลอดไป อย่างน้อยๆ ก็ช่วงระยะเวลาหนึ่ง ผู้ที่มีความเชื่อ หากได้ปฏิบัติตามประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อนั้นๆ ก็จะเกิดความมั่นใจเกิดความเชื่อมั่นในตนเองเหมือนหนึ่งมีหลักทางจิตใจสำหรับยึดถือ ทั้งนี้เพราะเหตุว่า ผู้ที่มีความเชื่อในเรื่องเหล่านี้ จะมีความรู้สึกว่สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่มิฤทธิ์อำนาจ สามารถคลบนันดาลให้ผู้ปฏิบัติได้รับสิ่งที่พึงประสงค์ และแคล้วคลาดจากสิ่งไม่พึงประสงค์ โดยเฉพาะสำหรับผู้มีบุคลิกภาพอ่อนขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ก็จะบังเกิดความมั่นใจ เกิดความเชื่อมั่นในตนเองยิ่งขึ้น

การปฏิบัติตามความเชื่อดังกล่าว เช่น การแขวงเครื่องรางของขลัง การบริกรรมคาถา การสักรูปรอยบนผิวหนังการเลี้ยวหน้าขา การดูฤกษ์ยาม เป็นต้น^{๑๒}

พรรณสดังกล่าวนี้ส่งผลอิทธิพลด้านมนต์คาถาส่งผลต่อการปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้แก่การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง ครอบครัวและกิจการงานที่ทำอยู่ให้มีความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งถือเป็นความเชื่อที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติและหลีกเลี่ยงไม่ได้ ส่วนจะให้ดีหรือไม่ดีก็ขึ้นอยู่กับการกระทำเป็นสำคัญมากกว่าจะเกิดขึ้นเองโดยไม่มีเหตุปัจจัยก็หาไม่

๔.๔ อิทธิพลความศักดิ์สิทธิ์ของมนต์คาถา

สังคมไทยทุกยุคสมัยจวบจนปัจจุบันความเชื่อเหล่านี้ก็ยังไม่เสื่อมคลายลงแม้แต่น้อย แต่ในทางกลับกันทำให้เกิดมุมทัศนคติความเชื่อเรื่องมนต์คาถาที่แตกแยกออกไปจากวิถีเดิมที่โบราณเคยปฏิบัติ สืบต่อกันมา ผู้นำถือลัทธิคาถานี้ถือว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งในสังคมไทย ที่บางครั้งช่วยจรรโลงสังคมให้มีความน่าอยู่มากยิ่งขึ้น เช่น การสร้างความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของมนต์คาถา ที่ผู้ใช้จะสัมฤทธิ์ผลตามประสงค์ได้นั้นต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขบางประการที่โบราณจารย์ท่านได้วางกรอบจารีตศีลธรรมไว้ เช่น ผู้ที่จะใช้คาถาให้ขลัง ศักดิ์สิทธิ์ต้องปฏิบัติสมถกรรมฐานเพื่อให้ใจเกิดสมาธิ โบราณจารย์ท่านวางวิธีปฏิบัติไว้หลายประการ เช่น ใช้กลืนบ้าง ใช้คาถาบริกรรมบ้าง พิจารณากองลมบ้าง แล้วแต่จะเหมาะสมกับจริตนิสัยของผู้ปฏิบัติ โดยตั้งจุดมุ่งหมายเพื่อให้จิตเกิดสมาธิและส่งผลให้เกิดอำนาจฤทธิ์ ซึ่งจุดมุ่งหมายของการโน้มนำให้ปฏิบัติตามว่าให้เกิดอำนาจฤทธิ์นั้น ท้ายที่สุดของปลายทางก็คือการสั่งสอนให้ผู้นั้นรู้จักการปฏิบัติสมาธิอันเป็นหนทางหนึ่งที่จะขึ้นนำให้เกิดการหลุดพ้น

อีกประการคือ การสั่งสอนให้คนที่นับถือมีใจฝกฝึ หันมาปฏิบัติตนเป็นคนดีมีศีลธรรม ประจำใจ ซึ่งเหมือนการบังคับให้ปฏิบัติศีลธรรมโดยใช้เป้าหมายความสนใจเป็นกรอบให้ปฏิบัติตาม ซึ่งผู้นั้นก็ไม่ทราบว่าจะตนเองถูกวางกรอบบังคับให้ปฏิบัติตาม ทำให้ผู้ปฏิบัติไม่เกิดความอึดอัด เบื่อหน่าย เมื่อผู้นั้นปฏิบัติตามนานวันเข้าก็จะกลายเป็นความเคยชิน เป็นนิสัยที่ดีติดตัว ความดีงามแห่งศีลธรรมจะซึมซับเข้าสู่กมลสันดานของผู้นั้นตลอดไป

หากต้องยอมรับอย่างหนึ่งว่าการที่จะไปบังคับให้ผู้ที่ไม่สนใจศาสนา ศีลธรรมให้หันมาสนใจศาสนานั้นไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะบังคับใจกันได้ หรือหากว่าสามารถบังคับได้จริง ก็คงเป็นเพียงการทำตามโดยถูกบังคับ หากทำด้วยความสมัครใจจริงไม่ แต่การใช้เป้าหมายตามที่ผู้นั้น

^{๑๒} ป.รัตนปัญญา (นามปากกา), *สอนเด็กไม่ให้เชื่อโศกลางของขลัง*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ โอ เอส พริ้นติ้ง เฮาส์, ๒๕๓๘), หน้า ๑๐-๑๑.

สนใจเป็นตัวกำหนด นับว่าเป็นกลวิธีการที่ชาลลาลาดอันแยบคายได้วิธีหนึ่ง ซึ่งนับว่าเป็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อลัทธิไสยศาสตร์และพุทธปรัชญาเถรวาทเข้าด้วยกันบนเส้นทางเดียวกันได้อย่างแยบยล นี่ก็คุณค่าความดีงามของลัทธิคาถาที่มีต่อสังคม ที่เป็นส่วนหนึ่งในการช่วยจรรโลงสังคมให้เกิดความผาสุกตามศีลธรรมอันดีงามความเชื่อเรื่องคาถานั้น ยังมีกฎเกณฑ์สั่งสอนให้คนในสังคมอยู่ในกรอบของศีลธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เช่น ข้อห้ามของคนที่ต้องการบริกรรมคาถาสาริกาถันทองให้บังเกิดผลทางเมตตาส่งสุข ก็ต้องงดเว้นจากการพูดคำหยาบ คำส่อเสียด คำให้ร้าย ให้พูดแต่คำที่สุภาพเท่านั้นหากไม่ปฏิบัติตามข้อห้ามก็จะทำให้มนต์นั้นเสื่อมไป ไม่เกิดผล ซึ่งเป็นข้อศีลธรรมให้คนในสังคมอยู่ในเบญจศีล ในข้อที่ ๔ ว่า “มุสาวาทา เวรมณี สิกขาปทัง สมาธิยามิ” คือ เว้นจากการพูดเท็จ คำไม่เป็นจริง คำส่อเสียด คำหยาบคาย หรือคนที่บริกรรมคาถาทางด้านคงกะพัน หรือแคล้วคลาดนั้นต้องห้ามประพฤติดุกลูกเมียคนอื่น หรือ คนที่บริกรรมคาถาทางด้านเมตตา เสน่ห์ หากใช้คาถาอาคมจนได้หมายปองเพศตรงข้ามแล้ว ก็ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำนั้น ห้ามทิ้งขว้าง มิเช่นนั้นความศักดิ์สิทธิ์ที่ได้รับการประสิทธิมาก็จะเสื่อมสลายไป ซึ่งเป็น การบังคับให้คนอยู่ศีลข้อหนึ่งในเบญจศีล ข้อ ๓ ว่า “กามสุมิ จุจจารา เวรมณี สิกขาปทัง สมาธิยามิ” คือ เว้นจากการประพฤติดุกลูกในกาม ด้วยเหตุปัจจัยนี้จึงส่งผลให้คนในสังคมอยู่ในกรอบของศีลธรรม โดยที่ผู้นั้นเองก็กระทำไปด้วยความเคยชินจนเป็นคุณลักษณะนิสัยที่ดี

ความเชื่อเกี่ยวกับคาถานั้นเป็นการสืบทอดประเพณีอันดีงามของสังคมไทย และเพื่อความ เป็นสิริมงคล เนื่องจาก “ประเพณีของเรามีอยู่ว่า เรานิมนต์พระมาสวด พระปริตรที่บ้านและมีการทำบุญเลี้ยงพระ ในการทำบุญเลี้ยงพระนี้จะตั้งพระพุทธรูปเป็นประธานแล้วก็นิมนต์พระสงฆ์มาฉันแล้วก็สวดมนต์ เราก็มักจะถือกันว่าการกระทำเช่นนี้เป็นการกระทำที่เป็นสิริมงคล ซึ่งเป็นของจริงไม่มีปัญหาแต่วัตถุประสงค์สำคัญนั้นการกระทำเลี้ยงพระที่บ้านตลอดจนสวดมนต์เย็น การสวดพระปริตรนั้น เป็นการกระทำเช่นที่พระพุทธเจ้าได้ทรงปฏิบัติมาเมื่อครั้งยังทรงพระชนม์อยู่ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงรับนิมนต์จากทายาททายิกา ซึ่งเขานับถือให้เสด็จไปเสวยที่บ้านพร้อมด้วยพระสงฆ์สาวก พระพุทธเจ้ารับนิมนต์แล้วก็เสด็จไป แล้วก็ไปฉันอาหารบิณฑบาตพร้อมด้วยพระสงฆ์สาวก เมื่อฉันแล้วพระพุทธเจ้าก็ได้ทรงแสดงธรรมโปรดสัตว์โดยการสอนธรรมะต่างๆ ให้แก่ผู้ที่อยู่ในที่นั้น การที่เราทำบุญเลี้ยงพระและสวดมนต์ก็เป็นการกระทำเช่นเดียวกัน”^{๓๓}

อิทธิพลทางด้านผลดีของความเชื่อเกี่ยวกับมนต์คาถาที่มีต่อสังคมอีกเรื่องหนึ่งก็คือ ทางด้านการสร้างสรรค์วรรณกรรม หรือจะกล่าวได้ว่า ความเชื่อเรื่องคาถาอาคมนั้นแทรกซึมเข้าไป

^{๓๓} ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, พระพุทธศาสนากับลัทธิพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า ๒๐๐๐, ๒๕๔๘), หน้า ๒๐๕.

ทุกส่วนของจิตสำนึกของคนไทยก็ว่าได้ เพราะแม้การแต่งวรรณกรรม ในเรื่องต่างๆ ก็มักมีการสอดแทรกความเชื่อเรื่องเครื่องราง เรื่องมนต์คาถาเข้าไปด้วยเสมอ อย่างกรณีวรรณกรรมที่โด่งดังของไทย เช่น เสภาขุนช้างขุนแผน พระอภัยมณี บทละครเรื่องอิเหนา ดังยกตัวอย่างความบางตอนที่กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับมนต์คาถาในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ดังนี้

เรื่องราวของขุนแผนแสนสันทิ เรื่องฤทธิ์เชี่ยวชาญหาญกล้า กับพลายงามลูกรักอันศักดิ์ คาบเวลาตลอดห้วงกาลทัศน์ เห็นดาวดวงสะกดหมจดจ่อม พระจันทร์แรมลับสิ้นคืนสวรรค์ ดึกได้ฤกษ์งามยามสำคัญ ก็แต่งตัวสรรห่มั่นคงปลดเปลื้องเครื่องลาวลงในยาม นุ่งม่วงสีกครามงามระหง เข้มขัดคมองโคมคาคคุดอาจอง แล้วประจงโพกประเจียดประจุฤทธิ์ใส่เสื้อลงเลขยันต์ข้อมว่นยา เสกจันทร์เจิมหน้าประภาศิตจับดาบอย่างกรายบายตามทิส แล้วยกเมฆได้นิมิตเหมือนรูปคนลมจันทกลาล่วงคล่องข้างซ้าย ก็ก้าวกรายซ้ายก่อนจรถนนแล้วร้ายเวทจิ้งจกกำบังตน เดินรีบร้อนถึงตระรางสว่างไฟขุนแผนอ่านอาคมสะกดคน ทั้งตระรางกรงกรนทนมไม่ได้กระซิบสั่งโหงพรายทั้งหลายไป สะกดไฉน่ายคุกเสียดทุกคนแล้วแก้มันต์พวกไทยที่ในคุก ราวกับปลุกตื่นเตือนกันเคลื่อนกล่นสะเดาะประตูเปิดกว้างทั้งล่างบน ทั้งสองคนเข้าไปมิได้เข้าขุนแผนเสกข้าวสารหวานซัดซ้ำเครื่องจองจำหลุดกายทั้งซ้ายขวาร่วงกราวทำมือทั้งข้อคา ต่างทะลึ่งลูกกลาทั้งลาวไทย”

เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ในบทละครเรื่องอิเหนา ก็กล่าวถึงตอนที่มีการใช้มนต์คาถาเพื่อสะกดคนให้หลับ ในตอนที่ผู้มีอาคมอาสาเข้าไปจับมิสสารปันหยีที่บ้าน ดังนี้“ครั้นได้ยินเสียงฆ้องกลองดัง ที่ในวังคาหาปาดิจึงหยุดยั้งยังอยู่ที่นั่น สำคัญว่าบ้านปันหยีเห็นผู้คนสับสนจรลี จึงถอยเข้าหาที่กำบังตาต่างคนต่างร้ายอาคม โดยนิยมนูปเทให้คาถาข้าวเปลือกข้าวสารข้อมว่นยา มนตราเสกซ้ำแล้วปรายไปบัดนั้น เสนากิดาหยันน้อยใหญ่ทั้งนางสาวสวรรค์กำนัลใน เพลียให้วังเหงาหวานอนทั้งนั่งโยกโงกหงับหลับตา ม้วนผ้าหนูนวางลงต่างหมอนข้างเอนอิงพิงเพื่อนชบซอนเหมือนไม้ขนนกถึงกลางปฐพีเหล่าเล่นเด่นรำร้อรับ ต้องอาคมลี้ลับหลับอยู่กับที่ข้างฝันเห็นคลื่นเคลิ้มสมประดี พุดจาฮู้ฮู้ดังฝีอำที่แก่เฒ่าเฝ้าประตู คุดคู้หลับ เขยิบคยับหลุกหยิกพลิกคว่ำข้างหลงไหลละเมอเพื่อฟ้า บรรดาคุฟ่อนรำไม้นำพา”

บทละครเรื่อง อิเหนา ในวรรณกรรมเรื่อง พระอภัยมณี ก็มีกล่าวถึงเรื่องการร้ายเวทมนต์ไว้หลายตอน แต่ขอยกตัวอย่างนำมาประกอบเพียงบางตอน ดังนี้“เอาจหวายสายสิญจน์สวมศีรษะ ด้วยเดชพระเวทวิเศษขลังม้ามังกรอ่อนด้นสิ้นกำลัง ขึ้นนั่งหลังแล้วกุมารก็อ่านมนต์ได้เจ็ดคาบปราบม้าสาวหะ แล้วเป่าลงตรงศีรษะสิ้นหกหนอาชาขึ้นพื้นกายไม่วายชนม์ ให้รักคนที่ขึ้นขี่ดังชีวา”

พระอภัยมณี อิทธิพลของความเชื่อเรื่องคาถาอาคมนั้นถูกสอดแทรกอยู่ในความรู้สึกนึกคิดที่สะท้อนออกมาในรูปของบทละครและวรรณกรรมที่ทรงคุณค่าของไทย จึงนับว่าเป็น

คุณประโยชน์ทางด้านดีที่สร้างสรรค์สังคมจนกลายเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชนชาติไทยไปในที่สุด

จากเรื่องราวความศักดิ์สิทธิ์ของมนต์คาถาอาจจะอยู่ที่ตัวของผู้ใช้มีเจตนาในทางใดก็จะได้รับผลในทางนั้น เช่น ถ้าใช้มนต์คาถาในทางศีลธรรมอันดีก็จะได้รับความคุ้มครองจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หากใช้ในทางที่ผิดก็อาจจะส่งผลต่อชีวิตและทรัพย์สินของผู้นั้น เช่น เป็นบ้า วิกลจริต เป็นต้น ดังมีเรื่องราวที่กล่าวไว้ข้างต้นที่ปัจจุบันก็ยังเป็นสิ่งที่สังคมไทยให้ความสำคัญ เช่น ขุนช้าง ขุนแผน อิเหนา และพระอภัยมณี เป็นต้น

๔.๕ อิทธิพลความเลื่อมของมนต์คาถา

การศึกษามนต์คาถา เพื่อนำมาใช้ในทางที่ถูกต้อง เป็นสิ่งที่พึงกระทำอย่างยิ่ง รวมทั้งรักษามนต์คาถานั้นไว้ แต่ถ้าผู้ศึกษาบางกลุ่มที่เข้าใจคลาดเคลื่อนจากหลักการสำคัญของมนต์คาถา หรือผู้ศึกษาที่ขาดความรู้ในการชี้แนะแนวทาง การปฏิบัติและแนวทางการตีความหมาย ปรีชาธรรมจากพระคาถาที่ผิดเพี้ยนไป หรือเกิดจากการสอนด้วยวิธีการที่เข้าใจผิด หลงผิดในฤทธิ์จนหลงลืมละทิ้งพระสังฆกรรมแห่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วไปสั่งสอนให้อ่อนชนรุ่นหลังที่เพิ่งเริ่มศึกษาเข้าใจคลาดเคลื่อนผิดไปจากหลักธรรม เช่น การสร้างความเชื่อที่ว่าการใช้คาถาบางบท หรือประกอบพิธีกรรมบางอย่างแล้วจะช่วยให้พ้นจากเคราะห์กรรมได้ เช่น มนต์คาถาสะเดาะเคราะห์ มนต์คาถาร่ำรวย มนต์คาถาฤทธิ์เดช เป็นต้น การสร้างความหลงมกมายให้คนมัวเมาแต่สวดมนต์คาถา โดยไม่สนใจในสารัตถะแห่งมนต์คาถานั้น ก็ยากที่จะได้สิ่งที่ต้องการ เช่น สวดมนต์คาถาสะเดาะเคราะห์ แต่ตัวเองยังก่อกรรมทำเข็ญ เบียดเบียนผู้อื่นเสมอๆ หรือไม่เร่งสร้างบุญกุศลทำทาน มัวแต่สวดคาถาอย่างเดียว หรือ พ่อค้าแม่ขายที่ต้องการค้าขายดีร่ำรวย มัวแต่นั่งภาวนาขอพรกับเครื่องรางไม่สนใจคุณภาพสินค้าที่ขาย ไม่สนใจต้อนรับลูกค้า ไม่ขยันทำมาหากิน ก็ไม่สามารถจะช่วยให้รวยขึ้นมาได้ มีแต่จะทำให้แย่ลงไปกว่าเดิม อย่างนี้ก็คือการสร้าง ความมกมาย อย่างไม่รู้เหตุผลให้กับคนในสังคม หรือการสร้างพระเครื่องขึ้นมาของพระรูปหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ ป่าวประกาศโฆษณาชวนเชื่อว่าพระที่ตนเองสร้างนั้นสามารถตัดเคราะห์กรรมได้ เพียงนำไปบูชาติดตัว พุทธกรรมเช่นนี้ถือว่าเป็นการกระทำที่ทำให้สังคมเกิดความลุ่มหลงมกมาย เป็นผิดเป็นถูกคิดแต่ว่าการกราบไหว้ขอพรเพียงอย่างเดียวก็จะสามารถช่วยเหลือให้ตนเองรอดพ้นจากภัยอันตรายต่างๆ ได้ พุทธกรรมเช่นนี้เป็น การกระทำที่บั่นทอนสังคมให้เกิดความหลงผิดมากยิ่งขึ้น

ดั่งบทความที่ท่านพระเดชพระคุณท่านพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ท่านแสดงทัศนะต่อเรื่องนี้ไว้ในหนังสือ เรื่องเหนือสามัญวิสัยอิทธิปาฏิหาริย์เทวดาไว้ว่า^{๙๔} “ผู้นำเอาของขลัง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือสิ่งลึกลับต่างๆ มาใช้ในการเกี่ยวข้องกับประชาชน โดยมีผู้นำประชาชนไปสู่ความรู้ความเข้าใจในธรรม มิได้ต่อท้ายของขลังเป็นต้นนั้นด้วยการแนะนำสั่งสอนให้เกิดปัญญา คือความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับความจริง ความดีงามที่ควรรู้ และควรประพฤติปฏิบัติ เพื่อช่วยนำเขาให้ค่อยๆ ก้าวพ้นเป็นอิสระออกไปได้จากของขลังศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น พึงถือว่าผู้นั้นเป็นผู้ปฏิบัติดีและนำประชาชนไปในทางที่ผิด”๖ ทัศนะที่ท่านได้แสดงไว้นั้นเป็นที่ประจักษ์แล้วว่าหากนำความเชื่อที่มีอยู่มาเป็นอิทธิพลในการน้อมนำให้คนเข้าใจหลักการของพระพุทธศาสนาก็ย่อมได้ หรือชัดเจนให้เกิดความหลงผิดก็ทำได้เช่นเดียวกัน ดังนั้นผู้ศึกษาจึงต้องใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองให้ถูกต้องเหมาะสมกับความเป็นจริง ดังนั้นความเชื่อเรื่องคาถาจึงเป็นเสมือนดาบสองคมที่มีทั้งสิ่งดีงาม และสิ่งที่เกิดโทษ การเรียนรู้ต้องใช้วิจารณญาณและคุณธรรม เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ มิให้เกิดการกระทำที่โง่เขลาจนเกิดโทษต่อตนเองและผู้อื่น ด้วยเหตุนี้หลักการในไสยศาสตร์จึงต้องกำหนดจารีตศีลธรรมทางศาสนา เพื่อเป็นสิ่งบังคับไม่ให้ผู้นำนานาสาตร์เหล่านี้ไปใช้ในวิถีทางที่ผิดจากศีลธรรม

เนื่องจากปัจจุบันชาวพุทธจำนวนไม่น้อยที่เกิดความเข้าใจผิดพลาดเคลื่อนไปจากพระสัทธรรมขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และสาเหตุหลักประการหนึ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ในสังคมปัจจุบันก็คือพระสงฆ์ ที่ถือว่ามีอิทธิพลสำคัญต่อจิตใจของคนในสังคมที่กำลังสร้างความเข้าใจที่ผิดพลาดให้เกิดขึ้นกับพระสัทธรรม ซึ่งพบเห็นได้ตามวัดวาอารามเกือบทั่วประเทศ คนในสังคมไทยที่เรียกตัวเองว่าชาวพุทธ กลับรู้จักแต่พระสงฆ์ที่มุ่งเน้นทางไสยศาสตร์หรือลัทธิความเชื่ออื่นๆ นอกศาสนา ส่วนพระสงฆ์ที่มุ่งสั่งสอนพระสัทธรรมอีกหลายรูป คนทั่วไปกลับไม่รู้จัก นั่นจึงเป็นเหตุการณ์ที่กำลังเข้าสู่วิกฤติของสังคมพุทธที่กำลังถูกหล่อหลอมจากความหลงผิดจากกลุ่มลัทธิความเชื่ออื่นๆ ที่อยู่นอกศาสนา ซึ่งความเชื่อเรื่องคาถาหรือกลุ่มที่เชื่อเรื่องไสยศาสตร์ก็รวมอยู่ในนั้นด้วย คนที่ศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างจริงจังในสังคมพุทธปัจจุบันจึงเกิดทัศนคติมุมมองว่าความเชื่อเหล่านี้มีแต่ผลเสียที่ไม่เกิดผลดีเลย ซึ่งอาจพูดได้ว่าเป็นการมองที่เข้าใจผิดจากความมุ่งหวัง และวัตถุประสงค์ของคนในสมัยโบราณที่ท่านสร้างกุศโลบายขึ้นเพื่อเหตุผลใด

ทรรศนะดังที่กล่าวมานี้ การเกิดความเสื่อมของมนต์ค่านั้นเกิดจากการท่องจำบริบทของมนต์คาถาที่ผิดเพี้ยนไป ทำให้เกิดความเสียหายต่อมนต์คาถาที่ศักดิ์สิทธิ์แบบดั้งเดิมไป การปฏิบัติจึงไม่เกิดผลเท่าที่ควร หากไม่มีการศึกษาให้เข้าใจคาถาให้มากกว่านี้หรืออนุรักษ์แบบฉบับ

^{๙๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), เรื่องเหนือสามัญวิสัย อิทธิปาฏิหาริย์เทวดา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๕๓), หน้า ๑๖๓.

เดิมไว้ก็ยากที่จะรักษามนต์คาถาดั้งเดิมเหล่านั้นเอาไว้ได้ และจะค่อยเสื่อมสลายลงเรื่อยๆ จนในที่สุดก็อาจเกิดความเข้าใจผิดในเรื่องของมนต์คาถาได้ เพราะไม่ทราบว่าเป็นของใคร เพราะคัมภีร์ที่ถูกบันทึกไว้อย่างดีก็ตาม บุคคลนำไปใช้ไม่ถูกกาล สถานที่ และเวลา ก็อาจจะส่งผลได้เช่นเดียวกัน

๔.๖ อิทธิพลของมนต์คาถาที่ส่งผลต่อความหลุดพ้นตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

การเจริญสมถกรรมฐานหรือวิปัสสนากรรมฐาน กลุ่มผู้ศึกษามนต์คาถา มีวัตรจาริตประการหนึ่งที่สำคัญยิ่งที่จะเป็นการสร้างอำนาจจิตให้ตนเองมีทิพยอำนาจ หรือมีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ได้ นั่นคือ ต้องเป็นผู้ปฏิบัติตนตามหลักการเจริญสมาธิของศาสนาพุทธนั่นคือ หลักการนำสมถกรรมฐาน หรือวิปัสสนากรรมฐานมาเป็นคุณธรรมในการปฏิบัติสมาธิมีส่วนสำคัญมากทั้งทางโลกียธรรม และโลกุตตรธรรม หรือถ้าจะกล่าวว่าสมาธิเป็นบ่อเกิดของพลังงานต่างๆ ถ้าเกี่ยวข้องกับพลังงานทางนามธรรมก็ไม่ผิด ถ้าเกี่ยวข้องกับพลังงานทางนามธรรมแล้ว ก็บอกได้ว่า ถ้าปราศจากพลังงานแห่งสมาธิเสียแล้ว โลกนี้ก็ปราศจากความอัศจรรย์ หรือไม่มีสิ่งมหัศจรรย์เกิดขึ้นในโลกนี้เลยก็ว่าได้ เพราะสมาธิ (Concentration) มโนภาพ(อุคคหนิมิต และปฏิภาคนิมิต) และมโนยติ (Will Power) อิทธิพลและอำนาจทั้ง ๓ ประการ ทำให้เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดพลังงานต่างๆ ขึ้นในโลกคำว่า “สมาธิ” ถ้ากล่าวกันอย่างกว้างๆ แล้วมีอยู่ ๒ ประการ คือ

(๑) โลกียะสมาธิ คือสมาธิเพื่อนำไปใช้ในกิจการงานเกี่ยวกับการดำรงชีวิตอยู่ในโลกปัจจุบัน

(๒) โลกุตตรสมาธิ คือสมาธิที่มุ่งไปสู่ความหลุดพ้นจากอาสวะ^{๙๕} สมาธิของนักมายาการจึงถือว่าเป็นสิ่งสำคัญการฝึกสมาธิ จึงมีด้วยกันสองวิธีตามแนวทางฝึกสมาธิของพุทธปรัชญาเถรวาทกล่าวคือ การฝึกสมถกรรมฐาน คือ การบำเพ็ญเพียงทางจิตให้เป็นสมาธิด้วยการบริกรรมหรือหยุดความคิดของจิตไว้โดยสติด้วยอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่ง และเพื่อเป็นการระงับจิต โดยอาจใช้วิธีการตามสมถกรรมฐานโดยวิธีต่างๆ ตามที่ท่านวางไว้ถึง ๔๐ วิธีด้วยกัน เมื่อปฏิบัติกรรมฐานจนกระทั่งจิตนั้นแนบแน่น เป็นการฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบ ระงับความฟุ้งซ่าน มีสมาธิเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขในเบื้องต้น การฝึกตามแนวอานาปานสติ เป็นการฝึกสมาธิตามลมเข้าและลมออกก็เป็นวิธีการหนึ่งที่ผู้ศึกษาคาถาต้องฝึกฝนปฏิบัติ นั่นคือการฝึกกองลมเพื่อใช้ในการเจริญคาบ ลมและคาบคาถานั้นเอง^{๙๖} คำว่า “คาบลม” หมายถึง การสงบลมหายใจ (ไม่เข้าไม่ออก) ที่ไม่ใช่การกลั้นลมหายใจแบบแรงๆ ส่วน คำว่า “คาบคาถา” หมายถึง การภาวนาคาถา จนจบบทหนึ่ง

^{๙๕} วิเทศกรณีย์ (นามปากกา), อิทธิปาฏิหาริย์ อภินิหารเวทย์มนต์คาถาและเครื่องรางของขลัง ๕๐ เกจิอาจารย์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ประจักษ์วิทยา, ๒๕๑๒), หน้า ๑๖๓.

^{๙๖} อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๑๘๐/๑๓๕.

เรียกเป็นหนึ่งคาบคานานี้เป็นวิธีการเจริญสมาธิตามแนวอานาปานสติ เพื่อนำมาใช้ในความเชื่อของ ลัทธิคาถา ซึ่งเชื่อว่าผู้ที่ฝึกปฏิบัติสมาธิอานาปานสติจนคล่องแคล่วแล้วจะทำให้เกิดอำนาจสะสมทำให้ใช้มนต์คาถาได้ขลังมากขึ้น^{๓๓} เมื่อเจริญสมถกรรมฐานแล้วต่อไปจึงน้อมนำให้เจริญวิปัสสนากรรมฐานวิปัสสนากรรมฐาน คือ การฝึกอบรมปัญญาให้รู้แจ้งตามความเป็นจริง อันเป็นการเจริญสติควบคู่กับการเจริญสมถกรรมฐานต่อไป เพื่อความหลุดพ้นจากราคะ และละอวิชชาธาตุได้ ซึ่งเชื่อว่าผู้ที่เจริญสมถและวิปัสสนาจะช่วยให้คุณวิเศษแห่งมนต์คาถานั้นศักดิ์สิทธิ์มีอานุภาพมากยิ่งขึ้น

๔.๓ อิทธิพลของมนต์คาถาด้านการถ่ายทอดและเผยแพร่ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

ปัจจุบันความเชื่อคาถาของสังคมไทยมีความสำคัญ จึงได้รับการถ่ายทอดและเผยแพร่เป็นอย่างมากและรวดเร็ว ตั้งแต่บทพุทธคุณ ธรรมคุณ และสังฆคุณ และมีฐานะพุทธปรัชญาเถรวาทถือว่าเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้คนคลายความสงสัยลงได้ หากมีการนำไปปฏิบัติและยึดมั่นศรัทธาเฉพาะแต่พระพุทธรูป พระธรรม และพระสงฆ์เพียงเท่านั้น แต่การเผยแพร่อาจจะผิดทางหลักพุทธปรัชญาเถรวาทได้ หากยังมีความเชื่อและศรัทธาในลัทธิศาสนาอื่นอีก เป็นต้นว่าลัทธิผีสงนางไม้ ลัทธิศาสนาพราหมณ์ ฮินดู ที่มีความเชื่อต่อเจ้าพ่อ เจ้าแม่ต่างๆ ผสมผสานกันไป^{๓๔} สังคมไทยจึงเป็นลักษณะของการรวมความเชื่อต่างๆ เอาไว้ในสังคม ดังที่ณรงค์ เส็งประชา กล่าวว่เมื่อพิจารณาวิถีชีวิตของชาวพุทธไทยพบว่า มักจะอาศัยลัทธิความเชื่อหลายลัทธิศาสนามาเป็นที่พึ่งเป็นแนวทางของการดำเนินชีวิต คือ (๑) ความเชื่อผีสงนางไม้ และอำนาจเหนือธรรมชาติทั้งหลาย (๒) ลัทธิศาสนาฮินดู (๓) ลัทธิบูชาบรรพบุรุษ นับถือเจ้าพ่อเจ้าแม่ (๔) นับถือผู้วิเศษ^{๓๕}

พระพุทธรูปเจ้ามิได้ทรงพัฒนาหลักธรรมของพระองค์ให้เป็นหลักปรัชญาที่ตายตัว แต่ทรงถือเป็นหนทางสำหรับการตรัสรู้ คำสอนของพระองค์เกี่ยวกับโลกได้เน้นให้เห็นความไม่เที่ยงของสรรพสิ่ง พระองค์ยังทรงย้ำถึงการเป็นอิสระจากผู้สอนธรรมซึ่งรวมทั้งพระองค์เองด้วย โดยตรัสว่าพระองค์เพียงชี้ทางไปสู่พุทธภาวะและปัจเจกชนแต่ละคนต้องเดินไปสู่จุดหมายด้วยความพยายามของตนเอง ปัจฉิมโอวาทของพระองค์ก่อนปรินิพพานแสดงให้เห็นลักษณะสำคัญของ

^{๓๓} ปุโรหิตา (นามปากกา), ปฐมบทมนตราและอาคม, (กรุงเทพมหานคร : ทีเพชการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๔๗.

^{๓๔} สมชัย ศรีนอก, วรรณกรรมกับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๕.

^{๓๕} ณรงค์ เส็งประชา, วิทยาศาสตร์สังคม, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๕๕.

ทัศนคติต่อโลกของพระองค์ และความเป็นครูซึ่งมีจนวาระสุดท้าย พระพุทธเจ้าทรงตรัสเป็นครั้งสุดท้ายว่า “สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงทำกิจให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท” ในสองสามศตวรรษแรกหลังพุทธปรินิพพาน ได้มีมหาสังคายนาหลายครั้งโดยพระเถระชั้นนำในสมัยนั้นได้มาประชุมกันจัดทบทวนวางหลักคำสอนให้แน่นอนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในมหาสังคายนาครั้งที่สี่ที่เกาะลังกา (ศรีลังกา) หลักธรรมที่สืบทอดกันมาด้วยปากก็ได้ถูกบันทึกลงเป็นตัวอักษรเป็นครั้งแรกในภาษาบาลี รู้จักกันในนามพระไตรปิฎกฉบับบาลี และเป็นรากฐานของนิกายหินยาน

ดังนั้นในทฤษฎีที่เกี่ยวกับอิทธิพลของมนต์คาถาด้านการถ่ายทอดและเผยแผ่ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท นั้นถ้าจะให้การเผยแผ่นั้นกระทำอย่างถูกต้องจะต้องอาศัยผู้ที่ศึกษาเข้าใจในคัมภีร์ ตัวอักษรของภาษาคาถานั้นๆ ให้เข้าใจอย่างท่องแท้เสียก่อน เพราะมิฉะนั้นแล้วบทคาถาอาจจะส่งผลหรือมีอิทธิพลในด้านความเชื่อผิดๆ ได้ เพราะการเผยแผ่คาถาในปัจจุบันกระทำได้อย่างรวดเร็ว เพราะมีสื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่ออินเทอร์เน็ต ผู้เผยแผ่จึงกลายเป็นบุคคลสำคัญซึ่งในที่นี้มีได้หมายถึงเฉพาะตัวพระสงฆ์เท่านั้น แต่หมายถึงทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องเนื่องกับการใช้มนต์คาถา เพื่อให้การปฏิบัติเผยแผ่มนต์คาถาเป็นไปในทางที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม

๔.๘ สรุป

การศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องมนต์คาถา เป็นผลพวงมาจากความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ แต่ด้วยเหตุที่คนไทยโดยส่วนใหญ่ ร้อยละ ๙๕ ของคนไทยทั้งหมด นับถือพระพุทธศาสนา ฉะนั้นความเชื่อเรื่องคาถาจึงมีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังดูจากเนื้อความในมนต์คาถาทั้งปวงโดยส่วนใหญ่ มักถูกนำมาจากพระอภิธรรมบ้าง นำมาจากพุทธวจนะของพระพุทธเจ้าบ้าง หรือแม้บทมนต์คาถาบางบทที่ถูกรจนาประพันธ์ขึ้นมาใหม่ ก็ล้วนมีการอ้างอิงจากหลักการ และหลักคำสอนบางประการของศาสนา และในกลุ่มความเชื่อเรื่องมนต์คาถา ยังได้สร้างกฎเกณฑ์ความเชื่อ โดยอิงจากศีลธรรม เช่น หากต้องการจะภาวนามนต์คาถาให้บังเกิดความสำเร็จ หรือจะใช้มนต์คาถานั้นๆ ให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ผู้ภาวนาต้องมั่นอยู่ในศีลธรรมอันได้แก่ ศีล ๕ เป็นพื้นฐาน ฉะนั้นเมื่อคนในสังคมเชื่อถือเรื่องมนต์คาถาก็เท่ากับยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาไปโดยปริยาย แม้จะดูเหมือนว่าเป็นการกระทำที่ไม่ได้เกิดจากความจงใจ หรือตั้งใจทำแต่ก็เป็นวิธีการปฏิบัติทางอ้อมเพื่อจูงใจคนในสังคมให้อยู่ในกรอบของศีลธรรมตามหลักการของศาสนา สังคมจึงเป็นสังคมที่ดีงาม มนต์คาถานั้นนอกจากเป็นการส่งเสริมให้คนในสังคมได้รับการซึมซับความดีงามตามหลักจริตทางศาสนาแล้ว ยังส่งผลต่อการศึกษาทางสังคมศาสตร์ของท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย เช่นการแต่งบทประพันธ์คาถานั้น มิใช่เพียงบทกลอนหรือบท

โศลกคำที่แต่งขึ้นธรรมดาเท่านั้น แต่ยังเป็นการแสดงถึงภูมิปัญญาความดีลึกหนาบางของผู้ประพันธ์ หรือผู้คนในยุคสมัยนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี และลึกลงไปในภูมิปัญญานั้น ก็คือ ความจริงใจที่ผู้ประพันธ์สะท้อนต่อตัวเองและต่อผู้เชื่อถือปฏิบัติตาม ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าความเชื่อมั่นศรัทธา เป็นการสะท้อนความรู้สึกลึกซึ้ง โดยถ่ายทอดจินตนาการและการแสดงออกซึ่งศิลปะอันประณีตงดงาม ผ่านการแต่งโศลกคาถา ซึ่งการศึกษาหรือการอ่านบทมนต์คาถาที่ถูกประพันธ์ขึ้นในแต่ละบท ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของสังคมในอุดมคติของผู้คน ซึ่งทำให้ผู้ศึกษาสามารถมองเห็นภาพสังคม วัฒนธรรมการเมือง และเศรษฐกิจ ของยุคสมัยที่ผู้ประพันธ์ได้สะท้อนผ่านมุมมองของตนออกมา รวมทั้งทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจความรู้สึกลึกซึ้งของผู้คนที่มิต่อสภาพการณ์เหล่านั้นด้วย การประพันธ์มนต์คาถาจึงมีความสำคัญต่อมนุษย์แทบทุกด้าน โดยเฉพาะด้านอิทธิพลของมนต์คาถาที่ส่งผลต่อความหลุดพ้นตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท และอิทธิพลของมนต์คาถาด้านการถ่ายทอดและเผยแผ่ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท จะเป็นการให้สังคมตระหนักเกี่ยวกับมนต์คาถาอาจจะส่งผลดีมากกว่าผลเสียหากการนำมาใช้ที่ถูกต้อง เช่น การนิมนต์พระมาเจริญพระพุทธมนต์ เป็นต้น มากกว่าการบริกรรมโดยอาศัยความเชื่อจากลัทธิที่ตนไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้อง แต่เพียงได้รับอิทธิพลตามกระแสเท่านั้น ซึ่งมนต์คาถาที่กล่าวมาย่อมให้คุณมากกว่าโทษ และในขณะเดียวกันก็อาจจะให้โทษมากกว่าคุณ ถ้าไม่ทำความเข้าใจในมนต์คาถาที่ดีพอ เพราะพุทธปรัชญาเถรวาทกล่าวถึงคำสอนที่เป็นมนต์คาถา มากกว่าจะเป็นการใช้มนต์คาถาแล้วเกิดผล แต่อาจจะเกิดจากการปฏิบัติตามคำสอนนั้นมากกว่าซึ่งอาจมีเป็นไปได้สูงทีเดียว